

Домброван Н.В.

Начальник відділу організації наукової роботи

Одеського державного університету

внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

підполковник поліції

ГАРАНТІЇ ЗАКОННОСТІ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст.3 Конституції України) [3].

Розвиток України в напрямку побудови демократичної правової держави не може відбуватися без встановлення надійних правових гарантій вільного і безпечного існування особи в суспільстві. Конституція України закріпила основні опрацьовані світовою теорією і практикою демократії невідчужувані (природні) права та свободи людини і громадянина [2, с. 659]. Поступово на основі загально визнаних гуманістичних демократичних цінностей оновлюється масив законодавчих актів України. Утверджуючи верховенство права і закону в системі законодавства як умови забезпечення прав і свобод людини і громадянина, Конституція України визначила межі діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо їх владного впливу на суспільство, а режим законності – виключним способом функціонування цих носіїв владних повноважень.

Історія розвитку людства свідчить, що діяльність, яку тепер прийнято називати оперативно-розшуковою, здійснювалась з метою збору відповідної інформації протягом багатьох віків і продовжує здійснювати сьогодні у галузі політики, економіки, оборони, державної безпеки, охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю [4, с. 21].

Оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [5].

Здійснюючи ОРД, працівники оперативних підрозділів зобов'язані враховувати те, що, незважаючи на її переважно негласний характер, всі оперативно-розшукові заходи мають здійснюватися виключно у рамках чинного законодавства.

У юридичній літературі законність розуміють як правовий режим суспільних відносин, за якого забезпечується точне і неухильне виконання законів та інших нормативно-правових актів, створено і функціонує ефективний контроль за неухильною реалізацією правових приписів. При цьому законність розглядається як комплексне суспільне явище, що складається з низки об'єктивних і суб'єктивних компонентів, серед яких - умови та засоби, які мають забезпечувати найсприятливіші умови для її реалізації і називаються гарантіями.

Отже, *гарантії законності* — це умови і засоби об'єктивного та суб'єктивного характеру, що мають забезпечувати найсприятливіші можливості для реалізації правових приписів та контроль за їх виконанням, виявлення правопорушників та притягнення їх до відповідальності.

Законність забезпечується системою економічних, політичних та ідеологічних факторів, що сприяють проведенню в життя режиму законності. Різновидом ідеологічних гарантій законності є спеціальні, закріплені в законах та інших нормативних актах правові засоби:

- запобігання та усунення порушень законності;
- забезпечення невідворотності відповідальності за скоєне та відновлення порушених прав;
- усунення причин, які породжують правопорушення, виправлення й перевиховання правопорушників.

Гарантії законності поділяють на загально-соціальні та спеціальні юридичні. *Загально-соціальні* у свою чергу, складаються з *економічних, політичних та ідеологічних гарантій*, котрі створюють реальну матеріальну основу для нормального функціонування громадянського суспільства.

Спеціальні юридичні гарантії законності розглядаються як власне юридичні та організаційні. *Юридичні гарантії* законності виникають як результат діяльності законодавчих, виконавчих, судових та правоохоронних органів влади, спрямованої на запобігання правопорушенням та їх припинення.

Питання розроблення та впровадження єдиної системи гарантій законності, прав і свобод людини, механізму їх реалізації набувають особливого значення в теорії і практиці оперативно-розшукової діяльності.

В ОРД це система умов і засобів, що забезпечують режим точного і неухильного виконання та дотримання законів всіма суб'єктами оперативно-розшукової діяльності [1, с. 8].

Основні положення щодо гарантій законності в ОРД викладено в Конституції України, Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» та в інших нормативно-правових актах, які регламентують ОРД. У визначенні гарантій законності як системи умов і засобів забезпечення процесу її реалізації мається на увазі весь комплекс чинників, що так чи інакше сприяють належному функціонуванню суб'єктів ОРД. Розвиток системи гарантій законності як умов і засобів реалізації в державно-правовій дійсності всіх її основних положень і вимог є найефективнішою перешкодою порушенням законності в ОРД.

Важливе значення в системі гарантій законності набувають загальні гарантії, до яких належать:

- а) економічні (стабільність економіки, високий рівень життя, відсутність безробіття тощо);
- б) політичні (безкризовий розвиток суспільства, відсутність національних, етнічних, територіальних, релігійних конфліктів тощо);
- в) ідеологічні (патріотизм, значущість моральних цінностей в суспільстві, національних традицій, засудження протиправної поведінки, відсутність деформацій правосвідомості у формах правового негативізму й нігілізму тощо).

Існування проблем у цих сферах створює живильне середовище для

зростання правопорушень, криміналізації суспільства. Вони становлять, на відміну від спеціальних гарантій, що безпосередньо, нормативне впливають на ОРД, систему «опосередкованих» чинників гарантій законності ОРД.

За умови формування правової держави слід зважати на те, що однією із важливих ланок у цьому процесі є подальше вдосконалення організації і діяльності суб'єктів ОРД, посилення нагляду і контролю за законністю. В жодній іншій сфері діяльності органів державної влади і управління проблема прав і свобод людини не є такою гострою, як у сфері ОРД. Жодні інші порушення законів не завдають людям таких моральних і фізичних страждань, як порушення, пов'язані з незаконними затриманнями і арештами, необґрунтованим притягненням до відповідальності тощо. Незважаючи на те, що діяльність органів, що проводять ОРД, з роками вдосконалюється, поліпшується якість кадрового складу, в діяльності оперативних підрозділів проблема порушень законності залишається актуальною.

Реалізація принципу законності в процесі ОРД має свою специфіку, бо ця діяльність проводиться переважно негласно, що і визначає форми контролю з боку відповідних наглядових органів за дотриманням законності і практично виключає можливість широкої участі в ньому громадськості. Інша особливість полягає в тому, що оскільки ОРД відбувається у сфері правових відносин, пов'язаних із розкриттям злочинів та інших правопорушень, заходами щодо їх усунення і розкриття неминуче можуть порушуватися права і охоронювані законом інтереси громадян, громадських організацій і державних установ. Кожний такий випадок потрібно розцінювати як надзвичайний і проводити його ретельну перевірку, роблячи принципові і точні висновки.

Захист громадян, суспільства, держави від злочинних посягань, дотримання конституційних гарантій прав і свобод особи в процесі оперативно-розшукової діяльності потребують рішучого поліпшення, установлення нагляду і контролю за дотриманням законності в ОРД.

Таким чином, законність в оперативно-розшуковій діяльності – це нормативно-правові вимоги (положення), якими визначаються конкретні регулятивні функції і які зобов'язують всіх посадових осіб, котрі ведуть оперативно-розшукову діяльність, неухильно виконувати всі норми Конституції, та чинного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Албул С.В. Забезпечення прав людини в оперативно-розшуковій діяльності: збірник нормативно-правових актів. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 32 с.
2. Албул С.В. Конституційні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 12-th International scientific and practical conference (22-24.05.2022)*. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2022. Pp. 659–662.
3. Конституція України : закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL:<http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 02.10.2022).

4. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: навчальний посібник / В.В. Аброськін, С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, І.Л. Форнальчук, Т.Г. Щурат; За заг. ред. В.В. Аброськіна. Одеса : ОДУВС, 2020. 290 с.

5. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/2135-12#Text> (дата звернення 03.10.2022).

*Дулгер В.В.
Декан факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
полковник поліції*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах динамізму суспільно-політичних, громадських та економічних процесів, ускладнення управління громадськими концепціями, ефективність організації оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України значною мірою визначається глибиною і всебічністю аналізу отриманої інформації та виробленням на її основі відповідних управлінських рішень. У зв'язку з цим ефективність роботи оперативних підрозділів Національної поліції України залежить аж ніяк не тільки з індивідуальних ділових властивостей і оперативно-технічної оснащеності працівників, але і від ефективності системи інформаційно-аналітичного забезпечення [1, с. 588].

Дослідженням вказаної проблематики займалася значна кількість науковців, серед яких необхідно вказати праці: С.В. Албула, О.М. Бандурки, М.С. Вертузаєва, В.П. Євтушка, Ю.Ф. Жарікова, В.Ю. Журавльова, В.П. Захарова, І.П. Козаченка, В.П. Кувалдіна, В.І. Лебеденка, Ю.Ю. Орлова, С.С. Сочинського, І.Н. Паріна, В.Л. Регульського, В.В. Шендрика, І.Р. Шинкаренка та інших. Вони одногласно стверджували, що підвищення ефективності роботи правоохоронних органів на сучасному етапі неможливе без удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності.

Як справедливо вказує В.В. Шендрик, інформаційне забезпечення оскільки воно є задатком оперативно-розшукової діяльності, повинно охоплюватися також й аналітичним забезпеченням [5, с. 27]. В свою ж чергу, інші науковці зазначають, що під інформаційним забезпеченням слід розуміти консолідацію масивів даних у вигляді баз і банків даних, формування, систематизацію, а також перетворення оперативної інформації з отриманням нових знань для прийняття управлінських рішень [3, с. 643].

Слід зазначити, що на сьогодні основними завданнями інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів Національної поліції України є: